

แผนการเนเวียสกับการเปลี่ยนแปลงแนวทางจัดการศึกษา ของมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนในเชียงใหม่

Nevius Plan and the transition in education
by Missionary American Presbyterian in Chiang Mai

วิวัฒน์ ทวีพรกิจกุล

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนในเชียงใหม่ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า นอกจากนโยบายการจัดการศึกษาจากส่วนกลางแล้ว “แผนการเนเวียส” อันเป็นนโยบายที่มีจุดประสงค์ให้คริสตจักรท้องถิ่นในดินแดนต่างๆ ดูแลและหาเลี้ยงตนเอง โดยลดการพึ่งพาและรับความช่วยเหลือด้านการเงินจากคณะกรรมการของมิชชันนารีที่อเมริกากลาง และถูกนำมาใช้กับมิชชันนารีในเชียงใหม่ช่วงปี ค.ศ. 1895 ได้ส่งผลให้โรงเรียนของมิชชันนารีในเชียงใหม่ได้รับเงินช่วยเหลือน้อยลง และจำเป็นต้องหารายได้เองจากการเก็บค่าเล่าเรียน ทำให้การปรับใช้หลักสูตร จากส่วนกลาง ตลอดจนการเรียนการสอนภาษาสยาม เพื่อตอบสนองความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นของคนท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในการรักษาความสามารถในการแข่งขันของโรงเรียน และรายได้ของมิชชันนารีเอาไว้

Abstract

This paper aimed to study the external factors in international politics and economic that cause the transition in education by Missionary American Presbyterian in Chiang Mai. The study found that Not only, educational policy by siamese government is a reason of transition in education by Missionary American Presbyterian but also “Vesuvius Plans” is another reason as well. New policy called “Nevius Plan” was adapted to missionaries in Chiang Mai in 1895, which then resulted in the decreasing of income of schools founded by oversea missionaries. Facing this challenge, schools had to finance themselves by attracting more local students, whose demand was working as a civil servant. To do so, they adjusted their courses to a more centralized curriculum and teaching Siamese language at schools.

1. บทนำ

มิชชันนารีในประเทศไทยนั้นมีบทบาทและความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ ในด้านต่างๆ ให้มีความทันสมัยแบบชาติตะวันตก ซึ่งมิชชันนารีที่ปฏิบัติภารกิจต่างๆ อยู่ในเชียงใหม่ตลอดจนพื้นที่อื่นๆ ในไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ล้วนเป็นส่วนหนึ่งในการกิจของการเผยแผ่คริสต์ศาสนาไปยังดินแดนต่างๆ ทั่วโลก และการเข้ามาของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในสยามส่วนใหญ่เป็นมิชชันนารีที่เดินทางมาจากอเมริกา ซึ่งภารกิจและกิจกรรมต่างๆ ของพวกเขามักจะเป็นสิ่งที่แยกออกจากจุดประสงค์ทางการเมืองและการค้าของชาติ ดังนั้นเมื่อการเผยแผ่ศาสนาไม่อาจใช้การสนับสนุนจากอำนาจทางการเมืองได้เหมือนในอดีต วิธีในการเผยแผ่ศาสนาจึงต้องปรับเปลี่ยน โดยการ

ที่มีขงันนาริหันมาใช้วัฒนธรรมและอารยธรรมตะวันตกเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่ศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการ สอนวิชาความรู้สมัยใหม่ของตะวันตก การสร้างโรงเรียน โรงพิมพ์ หรือโรงพยาบาล เป็นภารกิจในลักษณะของการ บริการสังคม โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ในการช่วยชักนำผู้คนให้เข้ามาเรียนรู้ และรับเชื่อในศาสนาคริสต์ เนื่องจาก ในพื้นที่ที่คนนับถือศาสนาพุทธอยู่ก่อน คนในพื้นที่นั้นย่อมที่จะไม่เห็นความสำคัญของคริสต์ศาสนา ทำให้การบริการ สังคมไม่ว่าจะเป็นด้านสาธารณสุขและการศึกษาของมิชชันนารีจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเผยแพร่ศาสนาเป็น อย่างมาก ดังนั้นภาพลักษณ์และการรับรู้ที่ชาวสยามมีต่อมิชชันนารีจึงเป็นภาพลักษณ์ที่ถือว่าเป็น “หมอ” อันเนื่อง มาจากความพยายามเผยแพร่ศาสนาโดยใช้ผลผลิตที่มากับวิทยาการตะวันตกเช่น ยารักษาโรคควบคู่กับหนังสือและ ใบปลิวคำสอนทางศาสนา¹ ดังนั้นมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ จึงเป็นทั้งหมอรักษาโรคและหมอศาสนาในเวลาเดียวกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีบทบาทที่สำคัญอย่างมากในการพัฒนาสังคมของสยามในเวลานั้นให้เข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่

ภารกิจในลักษณะของการบริการสังคมนอกจากภารกิจในด้านสาธารณสุขแล้ว การบริการสังคมในด้าน ของการศึกษาก็เป็นภารกิจที่มิชชันนารีมีความโดดเด่น เนื่องมาจากพื้นฐานทางความคิดของศาสนาคริสต์โดยเฉพาะ ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์นั้น เป็นศาสนาที่ถือว่าการจะเข้าถึงความจริงสูงสุดทางศาสนาจะกระทำได้โดยการ อ่านและศึกษาพระคัมภีร์ไบเบิลโดยตรง² กล่าวคือ การที่คริสต์ชนจะสามารถรู้จักกับพระเจ้าได้นั้นหนทางหนึ่งก็คือ การรู้หนังสือ และคนที่เปลี่ยนศาสนาแต่ไม่ได้อ่านพระคัมภีร์นั้นก็เท่ากับว่ายังไม่ได้มีความเชื่ออย่างแท้จริง³ ดังนั้นใน พื้นที่ที่คนทั่วไปไม่รู้หนังสือจึงถือได้ว่าเป็นอุปสรรคต่อการรับเชื่อในศาสนาคริสต์อย่างมาก ความจำเป็นเบื้องต้นของ การเผยแพร่ศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาพระคัมภีร์ก็คือการเพิ่มขีดความสามารถให้กับคนในท้องถิ่น โดยใช้ การศึกษาเป็นสถาบันในการอบรมและฝึกฝนคนในท้องถิ่นให้อ่านออกเขียนได้ เป็นการเตรียมศักยภาพของคนใน ท้องถิ่นให้พร้อมต่อการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ความเชื่อและคำสอนของศาสนาคริสต์ต่อไป ดังนั้นการที่คริสตจักรจะ มีความเข้มแข็งได้นั้นจะต้องมีพื้นฐานมาจากระบบการศึกษาที่มั่นคง⁴

การริเริ่มจัดการศึกษาของมิชชันนารีในเชียงใหม่ นั้น วัตถุประสงค์และเป้าหมายในเริ่มแรก ก็เพื่อให้โรงเรียน ของตนนั้นเป็นที่ยอมรับของคนท้องถิ่นเพื่อจุดมุ่งหมายในการเผยแพร่ศาสนา เป็นสำคัญอันจะเห็นได้จากการแปล ตำราเป็นภาษาพื้นเมือง หรือการใช้ภาษาพื้นเมืองในการเรียนการสอน แต่ทั้งนี้ในเวลาต่อมาช่วงต้นของศตวรรษที่ 20 โรงเรียนของมิชชันนารีเริ่มที่จะปรับตัวเข้ากับนโยบายทางการศึกษาของสยามมากขึ้น ซึ่งสิ่งที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ที่สุดในการพยายามปรับตัวของมิชชันนารีให้เข้ากับนโยบายทางการศึกษาของสยามก็คือการที่ในปี ค.ศ. 1906 พ่อ ครูแอริส ซึ่งเป็นครูใหญ่ของโรงเรียนปิ่นสร้อยแยลล์ขณะนั้นได้มีความประสงค์ที่จะรับความช่วยเหลือจากกระทรวง ธรรมการในการใช้หลักสูตรของกระทรวงรวมทั้งพึ่งพาความช่วยเหลือของกระทรวงทั้งในเรื่องของจัดหาครูที่จะมา สอนภาษาสยามจากกรรมการมณฑล ตลอดจนการให้เข้ามาตรวจตราดูแล และให้คำแนะนำในการบริหารโรงเรียน⁵ ซึ่งต่อมาได้มีการรับเอาหลักสูตรของกระทรวงธรรมการมาใช้ในการจัดการสอนอย่างเต็มรูปแบบในปีค.ศ. 1912 ตลอด

1 ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2532). การถ่ายทอดวิทยาการตะวันตกในสังคมไทย : ศึกษาบทบาทของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ระหว่าง พ.ศ. 2371-2411. อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ. หน้า 182

2 ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, จันทรจิรา วงษ์ขมทอง, จาริต องค์กรสุวรรณ, เสริมศรี ไชยเศรษฐ์, บุญมี ทรัพย์จ่อเพชร, ลักษณะ อินทร์กลับ, และ ชำนาญ แสง ฉาย. (2006). คริสต์ศาสนกับการศึกษาของไทย. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพันธกิจการศึกษา มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย. หน้า 47

3 Swanson, H. R. (2003). *Prelude to Irony the Princeton Theology and the Practice of American Presbyterian Mission in Northern Siam, 1867-1880*. Ph.D. Dissertation the Melbourne University. p. 165

4 วิบูลย์ ทานูชิต. (2528). การปฏิรูปการศึกษาในมณฑลพายัพ พ.ศ. 2442-2476. การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, กรุงเทพฯ. หน้า 80

5 วัชร สันธูประมา. (2533). ภาษาที่ใช้ในการสอนและการสอนภาษาในโรงเรียนของมิชชันนารีทางภาคเหนือ. ใน ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, และ เฮอเบิร์ต อาร์ สวอนสัน. ศาสนาคริสต์-มิชชันนารี-สังคมไทย: รวมบทความชุดที่ 1 (หน้า 11-46). เชียงใหม่ : ฝ่ายประวัติศาสตร์สภาคริสตจักรในประเทศไทย. หน้า 26

จนการยกเลิกการสอนภาษาพื้นเมืองด้วย⁶ โดยการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ของรัฐบาลในการกำหนดเนื้อหาการเรียนการสอนของโรงเรียนเอกชนให้เป็นไปตามหลักสูตรของรัฐบาล อันถือได้ว่าเป็นการควบคุมโรงเรียนเอกชนโดยรัฐอย่างเป็นทางการ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนมิชชันนารีนั้น จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยความสมัครใจของมิชชันนารีเอง⁷ ปราศจากการบังคับจากส่วนกลางแต่อย่างใด

บทความชิ้นนี้จะเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงแนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียนของมิชชันนารีในเชียงใหม่ ว่าเหตุใดโรงเรียนของมิชชันนารีนั้นจึงสนใจที่จะจัดการศึกษาตามแบบส่วนกลาง โดยการศึกษาชิ้นนี้จะให้ความสำคัญกับปัจจัยทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองในระดับระหว่างประเทศ และระดับท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวทางการจัดการศึกษาของมิชชันนารีในเชียงใหม่

2. การจัดการศึกษาของมิชชันนารีในเชียงใหม่ในช่วงเริ่มต้น

พื้นฐานทางสังคมดั้งเดิมของเชียงใหม่ที่เน้นการถ่ายทอดความรู้แบบ “มุขปาฐะ” และจะมีเพียงผู้ที่ได้ผ่านการบวชเรียนเท่านั้นที่พอจะสามารถอ่านออก เขียนได้ ทำให้พื้นฐานของคนทั่วไปในท้องถิ่นเป็นอุปสรรคต่อการอ่าน และศึกษาพระคัมภีร์ทางศาสนาคริสต์ของคนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่ศาสนาจารย์แมคกิลวารี ได้เดินทางไปถึงเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2410 นั้น ที่เชียงใหม่มีผู้หญิงเพียงสองคนและผู้ชายเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่อ่านออกเขียนได้ แต่จะยกเว้นผู้ที่บวชเป็นพระเท่านั้นที่จะอ่านออกเขียนได้ ดังนั้นการสอนให้คนในท้องถิ่นรู้จักการอ่าน และเขียนในเบื้องต้นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในอีกทางหนึ่ง ซึ่งในขณะที่การจัดการศึกษาแบบสมัยใหม่ของส่วนกลางเริ่มที่จะขยายตัวเข้ามายังเชียงใหม่อย่างจริงจังในช่วงปี พ.ศ. 2442 เป็นต้นมา อันเป็นผลจากนโยบายขยายการจัดการศึกษาออกสู่หัวเมือง แต่ก่อนหน้านั้นการจัดการศึกษาแบบสมัยใหม่ในเชียงใหม่ ได้ถูกริเริ่มขึ้นมาแล้วกว่า 20 ปีตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2422 โดยคณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนที่ได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในเชียงใหม่ ซึ่งในช่วงแรกของการจัดการศึกษานั้น มิชชันนารีเหล่านี้ได้ริเริ่มที่จะดำเนินการจัดการศึกษาของผู้หญิงขึ้นก่อน และหลังจากนั้นเป็นเวลาเกือบ 10 ปีถึงจะมีการจัดการศึกษาสำหรับผู้ชายขึ้นตามมา

ภารกิจด้านการศึกษาในเชียงใหม่ของมิชชันนารีกลุ่มนี้ได้เริ่มต้นขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2418 และเป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้หญิงในเบื้องต้น โดยนางโซเฟีย แมคคิลวารี ภริยาของศาสนาจารย์แดเนียล แมคคิลวารีได้รวบรวมเด็กผู้หญิงจำนวนหนึ่งประมาณ 6-8 คน มาเล่าเรียนในบ้านพักของตนเอง⁹ โดยจะสอนทั้งการอ่านและเขียนหนังสือ การสอนพระคัมภีร์¹⁰ และนอกจากนั้นวิชาการเรือนก็เป็นอีกหนึ่งทักษะที่มีการฝึกหัดให้กับเด็กนักเรียนเช่นกัน โดยที่เด็กหญิงที่เข้ามาเรียนกับมิชชันนารีเหล่านี้ก็คือบุตรหลานของผู้ที่หันมานับถือคริสต์ศาสนาในขณะนั้น¹¹ และการ

⁶ เสรินทร์ จิรคปต์. (2006). *บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ปริณสุทธยาลัยวิทยาลัย*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ แสงศิลป์. หน้า 8

⁷ Sindhuprama, V. (1988). *Modern education and socio-cultural change in northern Thailand 1898-1942*. Honolulu: University of Hawaii. p.108

⁸ McFarland, G. B., & Swanson, H. R. (1999). *Historical sketch of Protestant missions in Siam 1828-1928*. Bangkok: White Lotus. p. 214

⁹ วิบูลย์ ทานจิต. *อ้าวแล้ว*. หน้า 31

¹⁰ McFarland, G. B., & Swanson, H. R. *ibid.* p. 214

¹¹ แม้น พงศ์อุดมมร, และ ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2527). งานธรรมชาติศึกษาในล้านนา. ใน วิทยาลัยครูเชียงใหม่ (บรรณาธิการ) ล้านนากับการศึกษาแบบใหม่: รวบรวมบทความ (หน้า 108-121). เชียงใหม่: วิทยาลัยครู. หน้า 112

เรียนการสอนในช่วงเวลาเริ่มแรกของการจัดการศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบของ “นักเรียนประจำ” ที่เด็กนักเรียนนั้นจะต้องเข้ามาอยู่อาศัยในที่พักกับครอบครัวของมิชชันนารีด้วย เป็นการมุ่งที่จะสร้างคริสตเตียนที่มีความเพียบพร้อมทั้งในด้านของศาสนาความเชื่อ และความประพฤติที่ดีตามแบบคริสตชน ดังนั้นจึงเป็นการเรียนการสอนที่ยังไม่มีหลักสูตรที่แน่นอน¹² เป็นเพียงการเรียนการสอนที่ขึ้นอยู่กับผู้สอนเป็นหลักสำคัญ

เมื่อภายหลังมีเด็กหญิงที่ต้องการจะเรียนหนังสือมากขึ้นทำให้ระบบการศึกษาแบบนักเรียนประจำนั้นไม่อาจที่จะตอบสนองต่อความต้องการนี้ได้ จึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง ทำให้ในช่วงปี พ.ศ. 2422 ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนแบบสมัยใหม่ขึ้นอย่างเป็นทางการมีชื่อว่า “โรงเรียนสตรีอเมริกัน” (American Girls' School) โดยที่คณะกรรมการอเมริกันเพรสไบทีเรียนที่มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพฯ ได้ส่ง มิสแมรี แคมป์เบลล์ และ มิสเอ็ดนา โคลล์ เดินทางมายังเชียงใหม่เพื่อมารับผิดชอบในการกิจการจัดการศึกษา ตลอดจนจัดระบบของโรงเรียนแห่งนี้โดยเฉพาะ ตามคำร้องขอของศาสนาจารย์แมคกิลวารี ดังนั้นการจัดตั้งโรงเรียนแห่งนี้จึงเป็นการเริ่มต้นการบุกเบิกภารกิจด้านการศึกษาอย่างเป็นทางการในเชียงใหม่ ตลอดจนเป็นการริเริ่มการจัดการศึกษาแบบสมัยใหม่ในเชียงใหม่เป็นครั้งแรกเช่นกัน กล่าวคือเป็นการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา ที่แต่เดิมเป็นการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบ (informal education) ที่มีศูนย์กลางของการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ที่วัดสำหรับคนทั่วไปและที่วังสำหรับเจ้านาย มาสู่การศึกษาที่มีรูปแบบที่ชัดเจน (formal education) โดยมีสถาบันการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นเพื่องานด้านการศึกษาอย่างแท้จริง¹³ โดยสำหรับโรงเรียนของมิชชันนารีที่เป็นโรงเรียนชายนั้นถูกจัดตั้งขึ้นหลังจากการจัดตั้งโรงเรียนสตรีอเมริกันในอีก 8 ปีต่อมาคือช่วงปี พ.ศ. 2430 โดยในช่วงเริ่มแรกมีศาสนาจารย์ เดวิด จี คอลลินส์ เป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อของ “โรงเรียนชายวังสิงห์คำ” ในช่วงต้นนั้นเป็นการเรียกชื่อตามที่ตั้งของโรงเรียนในขณะนั้น และในเวลาต่อมาโรงเรียนแห่งนี้ได้ย้ายมาทางด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง และได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “โรงเรียนบรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย” ตามชื่อที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานให้เมื่อครั้งที่ยังคงดำรงตำแหน่งเป็นมกุฎราชกุมาร และได้เสด็จมาวางศิลาฤกษ์ที่โรงเรียนแห่งนี้ เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2449 และในช่วงแรกนั้นโรงเรียนเหล่านี้ได้ใช้ตัวอักษรล้านนาเป็นหลักในการเรียนการสอน ตลอดจนการเรียนวิชาเลขและวิชาคำนวณต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการเรียนการสอนภาษาอังกฤษซึ่งมีมาตรฐานสูงมาก¹⁴ และได้กลายเป็นจุดแข็งที่ทำให้โรงเรียนของมิชชันนารีได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก

การจัดการศึกษาในช่วงแรกของมิชชันนารีนั้นการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้นก็ยังคงเป็นภาษาพื้นเมืองส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะภาษาพื้นเมืองหรือภาษาลาวนั้นเป็นภาษาที่คนในท้องถิ่นใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ดังนั้นการใช้ภาษาพื้นเมืองจึงทำให้การสื่อสารและการเผยแพร่และแนะนำให้อัครคริสตศาสนา และเทคนิควิทยาการตะวันตกเป็นเรื่องที่ง่ายขึ้น¹⁵ และนอกจากนั้นการใช้ภาษาพื้นเมืองในโรงเรียนยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นอิสระของมิชชันนารีจากอำนาจของรัฐบาลสยามอีกด้วย¹⁶ ซึ่งในประเด็นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างรัฐบาลกลางสยามและมิชชันนารีในการจัดการศึกษาแบบสมัยใหม่ในเชียงใหม่ที่มีวัตถุประสงค์ แตกต่างกัน โดยในขณะที่มีการจัดการศึกษาจากส่วนกลางเกิดขึ้นเพื่อมุ่งผลิตแรงงานให้แก่ระบบใหม่ของรัฐ มิชชันนารีนั้นมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อให้โรงเรียนของตนนั้นเป็นที่ยอมรับของคนท้องถิ่นเพื่อเป้าหมาย ในการเผยแพร่ศาสนาเป็นสำคัญ

¹² พวรรณตรี แซ่อัง. (2550). ยุทธศาสตร์วัฒนธรรมด้านการศึกษาของมิชชันนารีคณะเพรสไบทีเรียนในเมืองเชียงใหม่ พ.ศ.2416-2484. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. หน้า 65

¹³ วิบูลย์ ทานูชิต. อ้างแล้ว. หน้า 83

¹⁴ Freeman, J. H. (1910) An Oriental Land of the Free. Philadelphia : The Westminster Press. pp. 154-155

¹⁵ Sindhuprama, V. ibid. P. 63

¹⁶ Sindhuprama, V. ibid. p.101

และนอกจากนั้นโรงเรียนก็ยังเป็นสถาบันสำคัญต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอีกเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการบ่มเพาะขัดเกลา เด็กๆ ให้อุปนิสัย วิธีชีวิตแบบชาวตะวันตกด้วย เพื่อความเป็นคริสต์เตียนที่สมบูรณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นคริสตจักรที่สมบูรณ์และมั่นคงต่อไป

3. แผนการเนเวียสต่อบทบาทของมิชชันนารีในเชียงใหม่

การเข้ามาของศาสนาคริสต์โปรเตสแตนต์ในเชียงใหม่ นั้น มิชชันนารีส่วนใหญ่เดินทางมาจากอเมริกาและการออกเผยแพร่นศาสนาจากการสนับสนุนโดยองค์กรทางศาสนาของคริสตจักรเอง ปราศจากการสนับสนุนของรัฐบาลแม้แต่น้อย¹⁷ ดังนั้นเมื่อเกิดสภาวะปัญหาขึ้นในภูมิภาคหนึ่ง ผลกระทบจึงย่อมที่จะส่งมาถึงมิชชันนารีที่กำลังเผยแพร่นศาสนาอยู่ในเชียงใหม่ด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของมิชชันนารีในเชียงใหม่เป็นผลจากการสนับสนุนของคณะกรรมการฝ่ายต่างประเทศในอเมริกา ที่เสนอให้มีการใช้แผนการเนเวียสในคณะกรรมการต่างๆ ซึ่งรวมถึงคณะกรรมการลาวด้วย¹⁸

“แผนการเนเวียส” หรือ “แผนการคริสตจักรเลี้ยงตนเอง” เป็นแผนการที่ได้รับอิทธิพลจากข้อเขียนที่มีการเผยแพร่ในช่วงปี ค.ศ. 1890 ของ ศาสนาจารย์จอห์น แอล. เนเวียส ซึ่งเป็นธรรมทูตที่ปฏิบัติงานในจีน โดยได้มีการกล่าวถึงความคิดที่คริสตจักรในท้องถิ่นควรจะสามารถดูแล และรับผิดชอบตนเองได้¹⁹ โดยที่การรับผิดชอบตนเองในที่นี้ก็คือการให้คริสตชนท้องถิ่นดูแลคริสตจักรในท้องถิ่นนั้น และพึ่งพามิชชันนารีจากตะวันตกให้น้อยลง ซึ่งจะทำให้คริสตจักรจะยังดำรงอยู่ได้เมื่อมิชชันนารีอเมริกันจำเป็นต้องเดินทางออกจากดินแดนเหล่านั้น ตลอดจนลดการพึ่งพิงและช่วยเหลือจากคณะกรรมการที่อเมริกากลาง ซึ่งสาเหตุหลักของการนำแผนการดังกล่าวมาใช้เกิดจากปัญหาของการต่อต้านชาวต่างชาติในจีน อันเป็นผลโดยตรงมาจากสถานการณ์ทางการเมืองของจีนในช่วงเวลานั้นที่ถูกต่างชาติรุกรานอย่างหนัก

จีนในช่วงของศตวรรษที่ 19 นั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ยากลำบากและตกต่ำมากที่สุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์จากการคุกคามของชาติตะวันตก จีนต้องเผชิญกับสงครามในหลายครั้งตลอดศตวรรษที่ 19 และความพ่ายแพ้จากสงครามฝิ่นทั้ง 2 ครั้งนอกจากจะทำให้จีนต้องเปิดประเทศรับการค้าขายจากต่างชาติแล้ว²⁰ จีนยังต้องยินยอมให้เสียเสรีภาพในการนับถือศาสนา (toleration) ตลอดจนคณะผู้เผยแพร่นศาสนา รวมถึงมิชชันนารีจากชาติตะวันตกสามารถเข้ามาเผยแพร่นศาสนาได้อย่างอิสระ และจะต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลจีน²¹ ซึ่งส่งผลให้ภารกิจในการเผยแพร่นศาสนาของมิชชันนารีขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างมาก มีชุมชนคริสต์เตียนใหม่ๆ ได้เกิดขึ้นมากมายในช่วงเวลานี้²² ซึ่งการขยายตัวของเผยแพร่นศาสนาในจีนนั้นก็เป็นหนึ่งในการเคลื่อนไหวของมิชชันนารีที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลก

ถึงแม้มิชชันนารีจะมีจุดมุ่งหมายหลักในการเผยแพร่นศาสนาคริสต์ แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการรับรู้ของชาวจีนที่มีต่อมิชชันนารีนั้นอยู่ในลักษณะที่ไม่ค่อยดีนักเนื่องจากภาพลักษณ์ของมิชชันนารีที่ได้ผูกติดอยู่กับการเข้ามาของชาวตะวันตกหลังจากสงครามฝิ่นทั้งสองครั้ง ซึ่งสนธิสัญญาที่ทำขึ้นหลังสงครามได้มอบสิทธิพิเศษมากมายให้กับ

17 ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2532). อ้างแล้ว. หน้า 371

18 ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2527). ประวัติศาสตร์สภาคริสตจักรในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : หน่วยงานจดหมายเหตุ สภาคริสตจักรในประเทศไทย. หน้า 24

19 สภาคริสตจักรในประเทศไทย. (2547). 70 ปี แห่งพระพร สภาคริสตจักรในประเทศไทย 1934-2004. กรุงเทพฯ : สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย. หน้า 47

20 Elleman, B. A. (2001). Modern Chinese warfare, 1795-1989. London: Routledge. p. 47

21 Cameron, M. E., et al. (1960). China, Japan and the powers (2nd ed.). New York: Ronald Press p. 177

22 Neill, S. (1986). A History of Christian missions. Revised by Chadwick, O. New York: Penguin Books. p.282

ชาวตะวันตกและมิชชันนารีเองก็ได้ออกเผยแพร่ศาสนาภายใต้การคุ้มครองของสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมเหล่านี้²³ ซึ่งสนธิสัญญาระหว่างจีนกับฝรั่งเศสยังให้สิทธิมิชชันนารีในการซื้อที่ดินและปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ ได้ทุกแห่งในจีน ทำให้ในเวลาต่อมาจีนจึงเต็มไปด้วยโรงเรียน โรงพยาบาล ที่ดินและทรัพย์สินของมิชชันนารีรวมทั้งภาพลักษณ์ของศาสนาคริสต์ที่ผูกติดอยู่กับกฎไต่ผิง²⁴ ที่พยายามโค่นล้มราชวงศ์ชิงและนำไปสู่ความตายของผู้คนจำนวนมาก ก็ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของมิชชันนารีเช่นเดียวกัน โดยการต่อต้านชาวต่างชาติและการต่อต้านคริสต์เตียนครั้งที่เลวร้ายที่สุดครั้งหนึ่งเกิดขึ้นโดยการสังหารหมู่ที่เทียนสิน ในวันที่ 21 มิถุนายน 1870 เมื่อโรงเรียนเด็กกำพร้าของมิชชันนารีฝรั่งเศสในเทียนสินถูกเล่าลือว่าเกี่ยวข้องกับธุรกิจในการลักพาตัวเด็กชาวจีน²⁵ ซึ่งในเหตุการณ์ครั้งนี้โบสถ์ของฝรั่งเศสถูกเผาและมีคนถูกฆ่าจำนวนมาก โดยผู้ที่ถูกฆ่าเป็นแม่ชีชาวฝรั่งเศส 10 คน เด็กหญิงชาวไอริส 1 คน บาทหลวงชาวฝรั่งเศส 2 คน ชาวฝรั่งเศสอีก 5 คน และพ่อค้าชาวรัสเซียและภรรยาของเขา โดยหลังจากเหตุการณ์เหล่านี้มีการส่งคำเตือนไปยังปักกิ่งถึงมิชชันนารีฝรั่งเศสว่าพวกเขากำลังตกอยู่ในอันตราย และในท้ายที่สุดผู้ก่อเหตุราว 20 คนถูกประหารชีวิตโดยเจ้าหน้าที่จีน

หลังจากสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 จบลง จีนยังคงต้องเผชิญกับสงครามในอีกหลายครั้งทำให้ความรู้สึกเกลียดชังชาวต่างหากยิ่งเพิ่มมากขึ้นในหมู่คนจีน และมิชชันนารีเองที่พยายามเผยแพร่คริสต์ศาสนาและเปลี่ยนสังคมจีนให้เป็นตะวันตกด้วยเทคนิควิทยาการต่างๆ ก็ได้รับการตอบโต้ด้วยความรุนแรงจากความรู้สึกต่อต้านชาวต่างชาติเช่นเดียวกัน ทำให้มิชชันนารีเหล่านี้ตกอยู่ในอันตราย ในปี 1896 มิชชันนารีจำนวนมากโดยเฉพาะโรมันคาทอลิกเสียชีวิตลงในความวุ่นวายและความไม่สงบของดินแดนแห่งนี้ และต่อมาในปี 1900 ได้เกิดการต่อต้านชาวต่างชาติขนานใหญ่ขึ้นซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อกบฏนักมวย ซึ่งนับได้ว่าเป็นภัยและฝันร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์การเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีก็ว่าได้ โดยในการต่อต้านชาวต่างชาติครั้งนี้มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ 189 คน ทั้งผู้ใหญ่และเด็กรวมทั้งนักบวชในนิกายโรมันคาทอลิกอีกจำนวนมากถูกฆ่า²⁶ ในบริเวณตอนเหนือของจีน ซึ่งในภายหลังมิชชันนารีโปรเตสแตนต์กว่าพันคนต้องหลบหนี ซึ่งถึงแม้ปฏิบัติการของขบวนการนักมวยนี้จะรุนแรงแต่ก็เกิดขึ้นได้เพียงไม่นานก็ได้ถูกปราบลงด้วยกองกำลังพันธมิตรทั้ง 8 ประเทศในเดือนสิงหาคมในปีเดียวกัน²⁷

เนื่องจากสภาวะความไม่มั่นคงทางการเมืองของจีนทำให้สำนึกแบบชาตินิยมและการต่อต้านคนต่างชาติเกิดขึ้นในจีน ซึ่งส่งผลทำให้มิชชันนารีอเมริกันในจีนอยู่ในสถานะที่ไม่ปลอดภัย²⁸ ซึ่งสภาวะของการต่อต้านชาวต่างชาติเหล่านี้ก็เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในดินแดนอื่นๆ ในภูมิภาคนี้เช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงเกิดความคิดที่คริสตจักรในท้องถิ่นควรจะจะสามารถดูแลและรับผิดชอบตนเองได้ โดยที่การรับผิดชอบตนเองในที่นี้ก็คือการให้คริสตชนท้องถิ่นดูแลคริสตจักรในท้องถิ่นนั้น และพึ่งพามิชชันนารีจากตะวันตกให้น้อยลง ซึ่งจะทำให้คริสตจักรจะยังดำรงอยู่ได้เมื่อมิชชันนารีอเมริกันจำเป็นที่จะต้องเดินทางออกจากดินแดนเหล่านั้น ซึ่งในไทยเองถึงแม้จะไม่เกิดเหตุการณ์ของการต่อต้านชาวต่างชาติดังเช่นจีน แต่การประกาศเข้าร่วมกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สองก็เป็นผลให้มิชชันนารีซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวอเมริกันต้องเดินทางออกนอกประเทศไทยเช่นเดียวกัน และภารกิจต่างๆ ของคริสตจักรก็ได้ดำเนินการโดยคนพื้นเมืองต่อมา

ดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้นแล้วว่ามิชชันนารีอเมริกันที่เดินทางมายังสยามเหล่านี้ เป็นการออกเผยแพร่ศาสนาที่มาจาก การสนับสนุนโดยองค์กรและสมาคมทางศาสนาของคริสตจักรเอง และปราศจากการสนับสนุนของ

²³ Cameron, M. E., et al. Ibid, p. 284

²⁴ Elleman, B. A., Ibid, p. 39

²⁵ Cameron, M. E., et al., Ibid, p. 285

²⁶ Neill, S. Ibid, p. 287

²⁷ Neill, S. Ibid, p. 288

²⁸ Neill, S. Ibid, p. 287

รัฐบาลแม้น้อย ดังนั้นนอกจากปัจจัยทางการเมืองแล้ว ปัจจัยทางเศรษฐกิจก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีผลต่อนโยบายของ คณะกรรมการเช่นเดียวกัน และผลกระทบจึงย่อมที่จะส่งมาถึงมิชชันนารีที่กำลังเผยแพรศาสนาอยู่ในดินแดน อื่นๆ ด้วย โดยสภาวะเศรษฐกิจที่กำลังประสบกับปัญหาอยู่ของอเมริกาในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 ทำให้ คณะกรรมการฝ่ายต่างประเทศขององค์กรมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนก็ประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่นเดียวกัน²⁹ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีนโยบายในการลดค่าใช้จ่าย รวมทั้งลดการสนับสนุนและ ลดการช่วยเหลือสำหรับคณะกรรมการในดินแดนต่างๆ ลง ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวก็ได้สอดคล้องกับความคิดของ ศาสนาจารย์เนเวียสที่ได้รับแรงผลักดันจากสถานการณ์ในจีน ทำให้แผนการนี้ได้รับการสนับสนุนจากคณะ กรรมการฝ่ายต่างประเทศในอเมริกาและเสนอให้มีการใช้แผนการนี้ในคณะกรรมการต่างๆ และรู้จักกันในชื่อของ แผนการเนเวียส

4. การเปลี่ยนแปลงแนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียนของมิชชันนารีในเชียงใหม่

ความคิดของแผนการเนเวียสนั้นได้เริ่มแพร่ขยายเข้ามาในไทยราวๆ ปี ค.ศ. 1893 โดยการสนับสนุนของ คณะกรรมการฝ่ายต่างประเทศในอเมริกาจนในปี ค.ศ. 1895 คณะกรรมการลาวได้ยอมรับแผนการนี้เป็นนโยบาย สำหรับปฏิบัติพันธกิจต่างๆ ของมิชชันนารี อันเนื่องมาจากการผลักดันของมิชชันนารีรุ่นใหม่ในคณะกรรมการ ลาว ทำให้ในช่วงต้นของการนำแผนการเนเวียสมาใช้ได้มีการลดทุนช่วยเหลือจากคณะกรรมการในอเมริกาลง และ คณะกรรมการลาวนั้นจำเป็นที่จะต้องหาเงินมาใช้ในการปฏิบัติงานด้วยตนเองมากขึ้นส่งผลให้มิชชันนารีใน คณะกรรมการลาวมีฐานะทางเศรษฐกิจลดลงและมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ³⁰ และการศึกษา ก็เป็น อีกสิ่งหนึ่งที่จะต้องปรับตัว และการเก็บค่าเล่าเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติการกิจการทางการศึกษาต่อไป โดยเงินช่วยเหลือจากองค์กรนั้นก็ยังคงมีอยู่แต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้นในการช่วยเหลือเกี่ยวกับกิจการต่างๆ ใน โรงเรียนและไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน อันจะเห็นได้จากบางตอนในวารสารสิริกิตติศัพท์ ความว่า

“ประการนี้จักว่าเงินนั้นจักได้มาแต่เมืองนอกคงพิจารณาต่อไพชาวเมืองนอกเขาเมตตาเรา (เราคำนี้ ได้แก่แม่หม้ายคนทุกข์ยากที่สุด เขาจึงส่งมาให้เขาบได้ส่งมาให้คนพอกินพอใช้เลย)”³¹

และยังสามารถเห็นได้จากบันทึกการประชุมครูต่อนึ่งว่า

“เมื่อท่านอาจารย์ลงไปกรุงเทพฯ คราวนี้ ได้มีโอกาสไปพบกับ trustee ของเงินหมอเฮส ปรากฏว่า จำนวนเงินที่ควรจะได้รับในปี ๑๙๓๒ นั้น เกรงว่าจะไม่มากเกินสี่พันบาท เพราะฉะนั้นทางโรงเรียนจึงรู้สึกวิตก อยู่มาก จึงอยากจะร้องขอให้คณะครูช่วยเหลือในการใช้จ่ายต่างๆ ของโรงเรียน เล็กๆ น้อยๆ”³²

ตั้งแต่ช่วงแรกของการก่อตั้งโรงเรียนเด็กชายวังสิงห์คำในปี ค.ศ. 1887 เด็กนักเรียนทุกคนที่เข้าเรียนในโรงเรียน แห่งนี้ เข้าโรงเรียนฟรีทุกคน โดยทั้งค่ากิน ค่านอน ค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ และค่าอุปกรณ์การเรียนทุกอย่างๆ ทาง มิชชันนารีจะเป็นผู้ที่อุปการะดูแลทั้งหมด³³ อย่างน้อยก็จนถึงช่วงปี ค.ศ. 1899 ด้วยจุดมุ่งหมายหลักของมิชชันนารี ในการจัดการศึกษาก็คือการเผยแพรศาสนาให้กับคนท้องถิ่นและปลูกฝังความเป็นตะวันตก การทำงานท่ามกลาง เด็กพื้นเมืองเหล่านี้จึงเป็นจุดมุ่งหมายหลักของโรงเรียนในการเผยแพรศาสนาตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นการ

²⁹ ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2527). อ้างแล้ว. หน้า 24

³⁰ ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2527). อ้างแล้ว. หน้า 27

³¹ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ, สิริกิตติสาร (ฉบับปริวรรต), มีนาคม 1917, หน้า 59

³² หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ, บันทึกการประชุมครูโรงเรียนปิ่นสร้อยแยลสวิทยาลัย, เล่มที่ 1, วันที่ 21 พฤศจิกายน ค.ศ. 1931

³³ วิลเลียม แฮริส. (2554). ฉันพร้อมที่จะเดินฝ่ากำแพงหิน. เชียงใหม่: เชียงใหม่พรินติ้ง. หน้า 60

เก็บค่าเล่าเรียนจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ครอบครัวคนพื้นเมืองไม่ส่งบุตรหลานมาเรียนกับมิชชันนารีและส่งผลการเผยแพร่ศาสนาให้กับเด็กเหล่านั้น จนในภายหลังโรงเรียนจึงเริ่มที่จะมีการให้นักเรียนซื้อดินสอและกระดานชนวนเอง และต่อมาก็เป็นการขายเชื้อหนังสือ แต่ด้วยการที่เด็กส่วนใหญ่ในขณะนั้นเป็นเด็กพื้นเมืองที่มาจากชนบท นักเรียนส่วนใหญ่จึงค้างชำระค่าใช้จ่ายเหล่านี้ รวมทั้งค่าเล่าเรียนด้วยอันจะเห็นได้จากตอนหนึ่งของวารสารสิริกิติตติศัพท์ ซึ่งเป็นวารสารของคริสตจักรในสมัยนั้น ความว่า

“ฝ่ายบิดามารดาที่ออร์ป顧ใครเอาเปรียบยอมเสียเปรียบใครเสียมักฟูปีนี้ไฟปีนี้มา ฝ่ายอาจารย์ว่าให้เสียแก่โรงเรียนตามแต่ที่ได้อะไรรับบุตรเมื่อบุตรนั้นอยู่บ้านเขาเปรียบใครมาเรียนด้วยมีเป้าบ่ตายรี เมื่อตกลงกันแล้วค่าเลี้ยงเดิดเลี้ยงเริ่มค่อ้างเหตุต่างๆ จนถึงนั้นต้องค้างอยู่ถ้าเป็นดังนี้จักเรียกว่ารู้คนอย่างใดได้โรงเรียนต้องที่เลี้ยงเดิดครูที่สอนบุตรหลานของตนนั้นค่อเลี้ยงเดิดถ้าเป็นดังนี้โรงเรียนจักเอาเงินที่ไหนมาที่เล่า”³⁴

การเริ่มเก็บค่าเล่าเรียนนั้นส่งผลอย่างมากต่อการที่คนพื้นเมืองจะไม่ส่งบุตรหลานให้มาเรียนกับโรงเรียนของมิชชันนารี เพราะแต่เดิมเด็กเหล่านี้คือแรงงานที่สำคัญของภาคการเกษตรอยู่แล้ว และตามปกตินักเรียนก็จะมาเรียนในช่วงหน้าแล้งที่ท้องนาว่างเปล่าเท่านั้น และในช่วงหน้าฝนที่เป็นฤดูทำนาก็จะไม่ได้ เพราะต้องช่วยพ่อแม่ทำนา³⁵ ดังนั้นการที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนจึงเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เด็กเหล่านี้สามารถที่จะมาเรียนได้ และในที่สุดโรงเรียนของมิชชันนารีจึงไม่อาจที่จะตอบสนองต่อเด็กจากคนพื้นเมืองชนบทเพียงอย่างเดียวได้อีกต่อไป ในทางกลับกันชนชั้นพ่อค้า คหบดี ไม่ว่าจะเป็นชาวจีน อินเดีย หรือกลุ่มพ่อค้าท้องถิ่น ซึ่งกำลังค่อยๆ มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นอยู่ในเขตเมืองและต้องการให้บุตรหลานของตนได้เล่าเรียนหนังสือ ตลอดจนลูกของข้าราชการจากกรุงเทพฯ จึงกลายมาเป็นกลุ่มสำคัญที่ส่งบุตรหลานของตนเข้ามาเรียนกับโรงเรียนของมิชชันนารีเป็นอันมากและกลายมาเป็นเป้าหมายหลักของโรงเรียนในเวลาต่อมา ดังนั้นเมื่อกลุ่มเป้าหมายของโรงเรียนเปลี่ยนไป ทำให้โรงเรียนของมิชชันนารีจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อให้ตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายใหม่ รวมทั้งการสอนภาษาซึ่งเปรียบเสมือนกันจุดแข็งของโรงเรียนมิชชันนารี จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงโดยเฉพาะในเรื่องของการสอนภาษาสยาม ที่ความต้องการในการเรียนกำลังขยายตัวมากขึ้นจากอำนาจส่วนกลางและการค้าที่ขยายตัวเข้ามาพร้อมกับการเกิดขึ้นของทางรถไฟ ควบคู่ไปกับภาษาอังกฤษซึ่งจำเป็นสำหรับการค้าเช่นเดียวกัน ทำให้มิชชันนารีเห็นประโยชน์ในการปรับปรุงนโยบายตามแบบส่วนกลางเพื่อตอบสนองความต้องการจำนวนมากดังกล่าว ดังนั้นการเริ่มเก็บค่าเล่าเรียนนั้นจึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้โรงเรียนของมิชชันนารีในฐานะที่แต่เดิมเป็นบริการสาธารณะเปลี่ยนไปในลักษณะที่ความรู้ันั้นถูกผูกโยงเข้ากับมูลค่าการแลกเปลี่ยน³⁶ โดยโรงเรียนกลายเป็นสถาบันที่ขายบริการ (ทางการศึกษา) เพื่อแลกเปลี่ยนกับค่าตอบแทน

ลักษณะของการแลกเปลี่ยนที่เป็นลักษณะสำคัญของการเป็นสินค้าของความรู้ในโรงเรียนของมิชชันนารีนั้นสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนจากเด็กนักเรียนที่ต้องจ่ายค่าเทอมสำหรับการเล่าเรียน ตลอดจนนักเรียนกินนอนที่จะต้องจ่ายทั้งค่าเทอมและค่าเลี้ยงดูให้กับโรงเรียน อันจะเห็นได้จากบางตอนของวารสาร สิริกิติตติศัพท์ ความว่า

“เมื่อเอาบุตรมาฝากอัมมดาค่อยอมตกลงเสียค่าเล่าเรียนแลค่าอาหารการกินเบตนัน ฝ่ายทางอาจารย์ได้เลงดูฐานะของตนว่าสูงต่ำเพียงใดมีพอกินคาวบ่พอกินเบนพ่อบุญ แม่หม้ายคาวว่าเชื่อใดเมื่อพิจารณาแล้วจึงได้กะว่าเดิดหนึ่งที่ได้เสียเท่านั้นเท่านี้...โรงเรียนทุกโรงบ่มีบ่อเงินบ่อค่าเท่ามีบ่อความรู้ผู้ใดใครซื้อค่อมีความยินดีขอเชิญมาซื้อเมื่อตกลงซื้อแต่บ่เอาเงินที่หุ้มกับราคาของจักสมควรอยู่ช่า”³⁷

³⁴ หอจดหมายเหตุแห่งมหาวิทยาลัยพายัพ, สิริกิติตติศัพท์ (ฉบับปริวรรต), มีนาคม 1917, หน้า 59

³⁵ วิลเลียม แฮร์ริส, อ้างแล้ว, หน้า 59

³⁶ Sayer, D., & Weber, M. (1991). Capitalism and modernity: an excursus on Marx and Weber. London: Routledge. p. 23

³⁷ หอจดหมายเหตุแห่งมหาวิทยาลัยพายัพ, สิริกิติตติศัพท์ (ฉบับปริวรรต), อ้างแล้ว, หน้าเดิม

แต่กระนั้นก็ยังมิได้มีเด็กบางกลุ่มที่ฐานะยากจนและไม่ได้จ่ายค่าเทอมให้กับโรงเรียน หรือจ่ายไม่เต็มอัตรา โดยถึงแม้เด็กเหล่านี้จะไม่ต้องจ่ายค่าเทอมเป็นตัวเงินเพื่อแลกเปลี่ยนกับการเล่าเรียน แต่การแลกเปลี่ยนนั้นก็กลับอยู่ในรูปแบบของการทำงานเพื่อแลกเปลี่ยนกับการเล่าเรียนแทน³⁸ โดยเด็กกลุ่มนี้จะต้องทำงานให้กับโรงเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนกับการได้เรียนหนังสือ ไม่ว่าจะเป็น การกวาด เช็ด ภูห้องเรียน คายหญ้า ตัดรั้วมะขามเทศ หรือการทำหน้าที่เป็นบอยประจำโต๊ะอาหารของมิชชันนารี ตลอดจนงานชุดร้อง เถลิงอุษาระ งานขนทราย ตัดฟัน ซึ่งเด็กที่ต้องทำงานให้โรงเรียนเหล่านี้จะมีการตั้งกรรมการในการจัดนักเรียนทำงาน³⁹ ตลอดจนการให้ครูเฝ้าประจำวัน เป็นผู้ควบคุมการทำงานอย่างจริงจังเพื่อคอยดูแลให้เด็กเหล่านี้ทำงานเต็มเวลา⁴⁰

ดังนั้นในกรณีนี้เด็กนักเรียนกลุ่มนี้ได้แลกเปลี่ยนแรงงานเสรีของตนโดยมิชชันนารีเป็นผู้ซื้อแรงงานของเด็กเหล่านี้เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างแรงงานกับความรู้ ซึ่งในบางครั้งนักเรียนที่ไม่สามารถที่จะทำการแลกเปลี่ยนได้ก็จะต้องออกจากโรงเรียนนี้ไป ดังจะเห็นได้จากบันทึกการประชุมครูเมื่อวันที่ 12 มกราคม 1929 ที่มีการบันทึกถึงการคัดชื่อ ด.ช. อินทร ออกจากโรงเรียน โดยระบุว่า

“ส่วน ด.ช. อินทร นั้น ผู้ปกครองจน ไม่สามารถออกเงินค่าเล่าเรียน จึงให้ลูกออกโรงเรียน โรงเรียนตกลงคัดชื่อออกจากทะเบียนเหมือนกัน”⁴¹

สิ่งเหล่านี้คือภาพสะท้อนของการกลายมาเป็นสินค้าของความรู้ที่จากเดิมความรู้เป็นสิ่งที่ให้บริการสาธารณะและถ่ายทอดเพื่อประโยชน์ทางศาสนา กลายมาเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดเพื่อแลกเปลี่ยนกับค่าตอบแทน และเมื่อความรู้กลายมาเป็นสินค้า ความต้องการของกลุ่มลูกค้าจึงมีความสำคัญต่อการกำหนดการผลิตสินค้าในกระบวนการแลกเปลี่ยนนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และทำให้โรงเรียนของมิชชันนารีเข้ามาอยู่ใน “ตลาด” ของการศึกษาอย่างเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการแข่งขันกับผู้ประกอบการอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาล หรือโรงเรียนจากพวกคาทอลิก ตลอดจนการรักษากลุ่มลูกค้าจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อความอยู่รอดของโรงเรียนในตลาดทางการศึกษาของเชียงใหม่

การเริ่มเก็บค่าเล่าเรียนทำให้ความสำคัญกับการแข่งขันกับโรงเรียนอื่นๆ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างเลี่ยงไม่ได้ และเมื่อต้องแข่งขันกับโรงเรียนอื่นๆ การสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายจึงกลายมาเป็นสิ่งที่จำเป็น หลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนของมิชชันนารีจึงจะต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเหล่านั้นด้วย ซึ่งในบริบทเวลานั้นของเชียงใหม่ การขยายตัวของอำนาจจากส่วนกลางผ่านการปฏิบัติการปกครองมาสู่การปกครองแบบเทศาภิบาล ข้าราชการกลายเป็นเป้าหมายใหม่ของคนในท้องถิ่นในเวลานั้น ตลอดจนในเรื่องการค้าที่การเดินทางและการติดต่อกับกรุงเทพฯ มีมากขึ้น ทำให้ความต้องการเรียนภาษาสยามมีมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นสิ่งเหล่านี้ก็คือการเกิดขึ้นของอุปสงค์จำนวนมากอันเป็นผลจากการปฏิบัติการปกครองที่มิชชันนารี ซึ่งอยู่ในสถานะที่ต้องหาเลี้ยงตนเองนั้นไม่สามารถที่จะปฏิเสธความต้องการจำนวนมากเหล่านี้ได้

ความพยายามในช่วงแรกของพ่อครูแฮร์รีในการนำหลักสูตรจากกระทรวงมาใช้ในโรงเรียนนั้นได้รับการทักท้วงและต่อต้านจากสมาชิกของมิชชันบางคน โดยเหตุผลว่าการนำหลักสูตรของกระทรวงมาใช้และยกเลิก

38 หอจดหมายเหตุแห่งมหาวิทยาลัยพายัพ, รายงานการประชุมครูโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย, เล่มที่ 1, 1926-1927, วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2470, หน้า 46

39 หอจดหมายเหตุแห่งมหาวิทยาลัยพายัพ, รายงานการประชุมครูโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย, เล่มที่ 1, 1931, วันที่ 16 กันยายน 1931, หน้า 214

40 หอจดหมายเหตุแห่งมหาวิทยาลัยพายัพ, รายงานการประชุมครูโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย, เล่มที่ 1, 1932, วันที่ 11 มิถุนายน 2475, หน้า 240

41 หอจดหมายเหตุแห่งมหาวิทยาลัยพายัพ, รายงานการประชุมครูโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย, เล่มที่ 1, 1929, วันที่ 12 มกราคม 1929, หน้า 101

การใช้ภาษาพื้นเมืองในโรงเรียนจะเป็นการทำลายอัตลักษณ์ที่สำคัญของมิชชันนารีลาวแต่กระนั้นเมื่อเลขานุการของบอร์ดมาเยี่ยมมิชชันนารีในเชียงใหม่ และได้มีการนำปัญหาเรื่องการนำหลักสูตรจากส่วนกลางขึ้นมากลึงกัน ทางบอร์ดขององค์กรมิชชันนารีก็ให้เห็นด้วยกับแผนการของพ่อครูแฮร์ริส โดยได้กล่าวกับมิชชันนารีที่ไม่เห็นด้วยว่า “ท่านอยากจะเป็นผู้นำในการนี้ หรือจะคอยยืนดูอยู่ข้างๆ ก่อน” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงท่าทีของการแข่งขันได้อย่างชัดเจน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของโรงเรียนจึงเป็นการปรับตัวเพื่อรับมือต่อการแข่งขันที่สูงขึ้นท่ามกลางการส่งเสริมการศึกษาของรัฐที่เปรียบเสมือนคู่แข่งในการจัดการศึกษาของมิชชันนารี

5. สรุป

การปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการศึกษาของมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนในเชียงใหม่ในช่วง ค.ศ. 1906 เป็นผลกระทบส่วนหนึ่งจากของแผนการเนเวียสที่ต้องการให้คริสตจักรในท้องถิ่นต่างๆ สามารถที่จะรับผิดชอบและเลี้ยงดูตนเองได้ โดยนโยบายนี้เกิดขึ้นจาก 2 บริบทสำคัญ ได้แก่ สภาพความไม่มั่นคงทางการเมืองของจีนที่ถูกชาติตะวันตกและญี่ปุ่นรุกราน และสถานะเศรษฐกิจตกต่ำอันเป็นเหตุให้คณะกรรมการในอเมริกาไม่สามารถที่จะหารายได้เพื่อสนับสนุนคณะกรรมการและมิชชันนารีในท้องถิ่นต่างๆ ได้เพียงพอ ซึ่งในช่วงต้นของการนำแผนการเนเวียสมาใช้กับคณะกรรมการในเชียงใหม่ ได้มีการลดทุนช่วยเหลือจากคณะกรรมการในอเมริกากลาง และมิชชันนารีจำเป็นต้องหาเงินมาใช้ในการปฏิบัติงานด้วยตนเองมากขึ้น ทำให้โรงเรียนของมิชชันนารีจึงจำเป็นต้องเริ่มหารายได้และเก็บค่าเล่าเรียนเพื่อใช้จ่าย และเมื่อมีการเก็บค่าเล่าเรียนกลุ่มเป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงไม่ใช่เด็กพื้นเมืองที่มาจากภาคเกษตรกรรมดั้งเดิม แต่เป็นลูกพ่อค้า หรือลูกขุนนางท้องถิ่นที่มีศักยภาพที่จะจ่ายค่าเล่าเรียนเหล่านี้ได้ ดังนั้นจัดการศึกษาของมิชชันนารีจึงจำเป็นต้องตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใหม่เพื่อรักษาความสามารถในการแข่งขันของโรงเรียนเอาไว้ โดยที่ปัจจัยของการขยายตัวของความต้องการในการเรียนภาษาสยามที่เพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการปฏิรูปการปกครองเทศาภิบาลและการค้าที่ขยายตัวเข้ามาจากกรุงเทพฯ ทางรถไฟทำให้มิชชันนารีจำเป็นต้องปรับปรุงการจัดการศึกษาตามแบบส่วนกลางเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว ดังนั้น การพิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของมิชชันนารีในเชียงใหม่ไม่อาจที่จะกระทำโดยการคิดถึงแต่เพียงปัจจัยภายในอันเป็นเรื่องของการควบคุมจากรัฐบาลสยามแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกที่เป็นบริบททางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศด้วย เนื่องจากปัจจัยภายนอกเหล่านี้ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของคณะกรรมการในอเมริกาซึ่งเป็นองค์กรเอกชน และส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติการกิจของคณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนในเชียงใหม่เช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2527). **ประวัติศาสตร์สภาคริสตจักรในประเทศไทย**: กรุงเทพฯ, หน่วยงานจดหมายเหตุ สภาคริสตจักรในประเทศไทย.
- ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2532). **การถ่ายทอดวิทยาการตะวันตกในสังคมไทย : ศึกษาบทบาทของมิชชันนารีโปรแตสแตนท์ระหว่าง พ.ศ. 2371-2411**. อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, จันทร์จิรา วงษ์ขมทอง, จาริต องค์กรธรรม, เสริมศรี ไชยเศรษฐ์, บุญมี ทรัพย์จ่อเพชร, ลักษณะ อินทร์กลับ, และ ชำนาญ แสงฉาย. (2006). **คริสเตียนกับการศึกษาของไทย**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพันธกิจการศึกษา มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย.
- พวรรณตรี แซ่อ้อ. (2550). **ยุทธศาสตร์วัฒนธรรมด้านการศึกษาของมิชชันนารีคณะเพรสไบทีเรียนในเมืองเชียงใหม่ พ.ศ.2416-2484**. ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- แมน พงศ์อุดมมล, และ ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2527). **งานธรรมทูตด้านการศึกษาในล้านนา**. ในวิทยาลัยครูเชียงใหม่ (บรรณาธิการ). **ล้านนากับการศึกษายุคใหม่: รวมบทความ** (หน้า 108-121). เชียงใหม่: วิทยาลัยครูเชียงใหม่.
- วัชร สันธูประมา. (1990). **ภาษาที่ใช้ในการสอนและการสอนภาษาในโรงเรียนของมิชชันนารีทางภาคเหนือ**. ใน ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, และ เฮอเบิร์ท อาร์ สวอนสัน. (2533). **ศาสนาคริสต์-มิชชันนารี-สังคมไทย: รวมบทความชุดที่ 1** (หน้า 11-46). เชียงใหม่ : ฝ่ายประวัติศาสตร์สภาคริสตจักรในประเทศไทย.
- วิบูลย์ ทานุชิต. (2528). **การปฏิรูปการศึกษาในมณฑลพายัพ พ.ศ. 2442-2476**. การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วิลเลียม แฮร์ริส. (2554). **ฉันพร้อมที่จะเดินฝ่ากำแพงหิน**. เชียงใหม่: เชียงใหม่พรินต์ติ้ง.
- สภาคริสตจักรในประเทศไทย. (2547). **70 ปี แห่งพระพร สภาคริสตจักรในประเทศไทย 1934-2004**. กรุงเทพฯ : สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย.
- เสรีนทร์ จิรคุปต์. (2006). **บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ปรีณสรอยแยลส์วิทยาลัย**. เชียงใหม่: เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์.

เอกสารชั้นต้นภาษาไทย

- หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ, บันทึกการประชุมครูโรงเรียนปรีณสรอยแยลส์วิทยาลัย, เล่มที่ 1.
- หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ, สิริกิตติศัพท์ ฉบับปริวรรต, มีนาคม 1917.

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Cameron, M. E., et al. (1960). **China, Japan and the powers** (2nd ed.). New York: Ronald Press
- Elleman, B. A. (2001). **Modern Chinese warfare, 1795-1989**. London: Routledge.
- Freeman, J. H. (1910). **An Oriental Land of the Free**. Philadelphia : The Westminster Press.

- McFarland, G. B., & Swanson, H. R. (1999). **Historical sketch of Protestant missions in Siam 1828-1928**. Bangkok: White Lotus.
- Neill, S. (1986). **A History of Christian missions**. Revised by Chadwick, O. New York: Penguin Books.
- Sayer, D., & Weber, M. (1991). **Capitalism and modernity: an excursus on Marx and Weber**. London: Routledge.
- Sindhuprama, V. (1988). **Modern education and socio-cultural change in northern Thailand 1898-1942**. Honolulu: University of Hawaii.
- Swanson, H. R. (2003). **Prelude to Irony the Princeton Theology and the Practice of American Presbyterian Mission in Northern Siam, 1867-1880**. Ph.D. Dissertation the Melbourne University. p. 165.